
ANDREY SHEPTYTSKY, DIONISIJE NJARADI, AVGUSTYN VOLOSHYN: ON THE RELATIONSHIP BETWEEN THE SIGNIFICANT REPRESENTATIVES OF THE GREEK CATHOLIC CHURCH / АНДРЕЙ ШЕПТИЦЬКИЙ, ДІОНІСІЙ НЯРАДІ, АВГУСТИН ВОЛОШИН І ЗАКАРПАТТЯ: ДО ПИТАННЯ ВЗАЄМИН ВИЗНАЧНИХ ПРЕДСТАВНИКІВ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ

Вегеш М. М.

orcid: 0000-0002-1848-8839, доктор історичних наук, професор,
завідувач кафедри політології і державного управління
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Палінчак М. М.

доктор політичних наук, професор, декан факультету
міжнародних економічних відносин
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»
УДК 94(477.83(86):271.4(092) Шептицький

Vehesh M. M.

orcid: 0000-0002-1848-8839, Doctor of History, professor,
Head of the Department of Political Science and Public Administration,
Uzhgorod National University

Palinchak M.M.

Doctor of Political Science, professor,
Dean of the Faculty of International Economic Relations,
Uzhgorod National University

Resume. The article, based on archival and published documents, eyewitness recollections and a large body of scientific literature, attempts to highlight the relationship between Galician Metropolitan Andrey Sheptytsky, Apostolic Representative of Transcarpathia Dionisije Njaradi and President of Carpathian Ukraine Augustyn Voloshyn. A special attention is paid to the events that took place in Transcarpathia in the late 1930s, when the long struggle of Transcarpathian Ukrainians ended with the acquisition of autonomous rights within Czechoslovakia, and later with

---

declaration of independence. The authors also emphasize the political relations between A. Sheptytsky and A. Voloshyn after the tragedy of Carpathian Ukraine.

Key words: Greek Catholic Church, Metropolitan, Carpathian Ukraine, Eastern Galicia, priests, monasteries, bishops, independence.

Вступ і постановка проблеми. У контексті української національної культури християнська церква займає особливе місце. Вона завжди виконувала і виконує роль морального регулятора суспільних відносин, інтегратора усіх духовних чинників національного життя в єдине ціле, що становить ядро національного характеру, роль хранителя народних звичаїв і обрядів, захисника національних інтересів українського народу в найважчі часи його історії. У різні періоди XIX-XX ст. українська культура зазнавала великого впливу цілого комплексу ідей, вироблених прогресивними діячами як Православної, так і Греко-католицької церков, які сприяли формуванню своєрідної і самобутньої ідеології українського народу, зорієнтованої на визрівання його національної самосвідомості. Роль Греко-католицької церкви в цьому процесі важко переоцінити. Серед видатних людей попереднього століття важко знайти особу, яка би ще при житті досягла такої величі й любові народу до себе, як митрополит Галицький Андрей Шептицький. Видатний теолог, науковець, просвітник, педагог, політичний діяч, меценат ... Але, необхідно погодитись, що водночас нелегко також знайти людину, на яку було вилито стільки бруду, як на нього. Проголошення незалежності України, якої так домагався митрополит Андрей, дозволило нам подивитися на цю неординарну і дійсно могутню постать зовсім іншими очима. Різномісна діяльність Андрея Шептицького не втратила своєї актуальності до сьогодні. Витримали випробування часом його наукові, освітянські, просвітницькі ідеї. Їх вивчення і всебічний аналіз необхідні в умовах розбудови незалежної України. Це також стосується двох інших визначних представників Греко-Католицької церкви – єпископа Діонісія (Діонізія) Няраді та майбутнього прем'єр-міністра і президента Карпатської України Августина Волошина. Ці три славетні постаті нашої історії добре знали один одного, спілкувалися між собою, обмінювались думками про майбутнє. Саме взаємини між ними через призму історії Закарпаття й перебуватимуть у центрі цього наукового дослідження.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Хоча про життя і багатогранну діяльність митрополита Андрея Шептицького опубліковано більше двох тисяч наукових праць, проте його взаєминам з президентом Карпатської України Августином Волошином присвячені лише кілька невеликих розвідок. Першими звернулися до даної проблеми історики

української діаспори. Особливо ґрунтовними були дослідження А. Пекара [26-28], який у монографіях про історію Греко-Католицької церкви на Закарпатті, не обминув своєю увагою контакти А. Шептицького і А. Волошина. Про події, які розгорталися в Карпатській Україні наприкінці 30-х років писали Ю. Боржава (Зореслав) [9], В. Гренджа-Донський [13], А. Кущинський [17], М. Марунчак [21], П. Стерчо [33], В. Шандор [34-36] і А. Штефан [37-38]. Цікаві факти про діяльність А. Шептицького містяться на сторінках монографій одного із сподвижників митрополита К. Королевського [16] та сучасного канадського історика П. Р. Магочія [19]. Участь Галицької митрополії і Крижевецької єпархії у Велеградських конгресах дослідив Я. Рамач [30]. Своє перебування на Закарпатті детально описав майбутній наступник А. Шептицького патріарх Йосиф Сліпий [32]. В українській історіографії в часи панування авторитарної системи в СРСР досліджувана нами проблематика була забороненою. Перші об'єктивні праці побачили світ лише на початку 90-х років минулого століття. Серед сучасних українських істориків найповніше висвітлили взаємовідносини між А. Шептицьким, Д. Нярадї й А. Волошином Н. Бенько [8], М. Вегеш [10, 11], О. Гаврош [12], Ю. Данилець [14], І. Ліхтей [18], М. Майороші [20], В. Сергійчук [31] та автори колективної монографії «Нариси історії Закарпаття» [25]. Величезний джерельний матеріал про діяльність митрополита Андрея Шептицького міститься на сторінках збірників документів і матеріалів, які побачили світ протягом останнього десятиліття [22-24]. В них, зокрема, опублікована епістолярна спадщина А. Шептицького.

Метою статті є комплексне дослідження взаємин визначних представників Греко-Католицької церкви кінця XIX – першої половини XX ст. митрополита Андрея Шептицького, Апостольського представника в Закарпатті Діонісія Нярадї та прем'єр-міністра, а згодом президента Карпатської України Августина Волошина.

Виклад основного матеріалу дослідження. У 20-30-х роках між Східною Галичиною і Закарпаттям встановилися досить тісні стосунки. Необхідно відзначити, що особливо цьому сприяв митрополит Андрей Шептицький, який постійно акцентував увагу на тому, що галичани і закарпатці – кровні брати, діти єдиної матері – України. У 1922 р. А. Шептицький здійснив поїздку до США і в Нью-Йорку зустрівся з представником Підкарпатської Русі за океаном о. Костянтином Рожковичем. Останній, будучи духовним управителем організації «Соединение», закликав до єдності закарпатців і галичан, бо, на його думку, «се родні браття, один народ, одна церков, одна мова, одна пісня і однакова доля» [5, 12 листопада]. А. Шептицький «закликав усіх русинів до єдності, й тоді ми будемо вільними, адже у світі є

справедливість, яка мусить бути виміряна кожному народові ...» [5, 12 листопада]. Так передавала закарпатська газета «Свобода» слова митрополита.

Саме «Свобода», яку очолював і визначав її ідейний зміст А. Волошин, зробила найбільший внесок у висвітлення діяльності Галицького митрополита. На її шпальтах ми знаходимо цілий ряд матеріалів з цього приводу. Так, 15 грудня 1927 р. у Львові проходила міжнародна конференція греко-католицького єпископату. Учасників її привітав і дав згоду взяти участь у ній митрополит Андрей [6, 18 грудня]. Коли аналогічна конференція проходила в Римі, то для участі в ній запросили Шептицького. «Метою тих спільних нарад, – писав визначний дослідник історії церкви А. Пекар, – було дати можливість всім українським католицьким єпископам удома й на поселеннях взаємно пізнати себе і створити спільну Конференцію українських владик, яка мала подбати про одностайне видання літургічних книг, упровадити одностайність у літургічних відправах, оформити сумісне партикулярне право для всіх українських єпархій, застосувати нові методи у навчанні релігії та поживити діяльність церковних організацій в дусі католицької акції» [28, с. 43]. Конференції планувалося проводити кожні п'ять років у Римі, а проміжні щороку в одному з осідків європейських владик.

На конференції 1929 р. в Римі Андрей Шептицький запропонував новий варіант «Літургікону», до якого було внесено лише незначні зміни. А. Пекар слушно зауважив, що «митрополит, замість зачекати на затвердження літургікону Апостольським Престолом, як того вимагало канонічне право, поспішився і негайно дав його надрукувати (1930 р.). А відтак, розіславши надрукований уже літургікон усім єпископам, наказав їх впроваджувати його в своїх єпархіях. На жаль, більшість владик появу нового літургікону оминула мовчанкою, бо в серці вони не схвалювали й самої літургічної реформи, розпочатої митрополитом. На спільних нарадах вони однак не мали відваги явно виступити проти задумів митр. Шептицького, тож тільки вдавано голосували, що ним пропонований літургікон приймають. Одинок Мукачівський єпископ Петро Гебей, який щиро підтримував почин митрополита, прийняв новий служебник і доручив своїм священикам, щоб його вживали» [28, с. 43]. На наступній конференції 1932 р. Шептицький через хворобу був відсутній, а нарадами керував явний противник літургійних реформ Станиславівський єпископ Григорій Хомишин. На тлі запропонованих А. Шептицьким реформ «владики зовсім порізвилися і не знайшли способу, щоб дійти до якогось порозуміння... Ось так благородні задуми великого Митрополита пішли нанівець» [28, с. 44].

Один з квітневих номерів газети, перераховуючи видатних місіонерів Галичини, називав серед них і Шептицького. На думку редакції, він «вздвж і впоперек переїхав цілу Галичину, проповідуючи слово Боже...» [6, 20 квітня]. «Свобода» в цілому ряді своїх матеріалів писала про велику і щирю любов галичан до свого митрополита. Коли в Галичині святкували 30-ті роковини його пастирської діяльності, галичани вирішили «поставити у Львові шпиталь» на його честь. Газета писала, що для такої великої душі, такого пастиря по серцю Ісуса найдостойніший дарунок ювілейний, дійсно шпиталь [6, 20 квітня]. Багато інформації про відносини між Галицьким митрополитом і закарпатцями можна почерпнути з релігійних видань «Душпастирь» та «Благовісник». Відомості про діяльність А. Шептицького, а також про становище на Закарпатті зустрічаються на сторінках «Українського Бескида», тижневика «Мета», газетах «Наша земля», «Нива», «Діло», «Український голос» [20, с. 19].

Наприкінці 30-х років політична ситуація в Галичині була надзвичайно нагніченою, в деякій мірі, навіть вибуховою. Польська влада посилила терор проти українців, що в свою чергу викликало до них ненависть у всьому цивілізованому світі й симпатії до справедливої боротьби галичан за автономні права. Газета «Нова свобода» регулярно знайомила закарпатців зі всім суттєвим, що там відбувалось. Становище українського населення Галичини стало настільки нестерпним, що митрополит Андрей Шептицький звернувся із своїм пастирським листом до цивілізованого світу. Лист був надрукований на шпальтах «Нової свободи» і став, в деякій мірі, постійною темою для обговорення: «Коло сто церков розібрано і розвалено. Много замкнено. Деякі спалено рукою незнаних злочинців. У замкнених церквах і каплицях заборонені Богослужіння, і в них і поза ними. Між знищеними церквами є дорогоцінні старинні пам'ятки церковної архітектури. Часто знищені і знаряддя релігійного культу. Людей змушували, іноді насильством, приймати католицьку віру у латинському обряді... Неповинних людей не раз бито та видалювано з їхніх осель. Навіть не вільно там учити катехізму й проповідати у матерній мові людей» [2, 2 вересня]. В іншій публікації говорилося, що «... поляки нечуваним способом нищать у своїй державі все, що українське. Нищать стрілецькі могили, розв'язують українські товариства, унеможливають удержання шкіл, насильством і обманом перетягують несвідомих селян на латинський обряд, щоб таким чином скорше їх спольщити, а в останньому часі взялися до радикального нищення православних церков...» [2, 2 вересня]. Учасники Маніфестаційних зборів 16 жовтня 1938 р. у Великому Бичкові прийняли резолюцію, в якій підтримали визвольну боротьбу українців Галичини: «Українці Закарпаття шлють гарячий привіт прикарпатським

братам, що провадять героїчну боротьбу з наїзниками-окупантами. Дякуємо їм за їх гарячу прихильність до наших змагань, за їх оборону наших прав. Віримо, що недалеко та хвилина, коли весь Український Народ від Попраду аж до Кавказу, буде сам господарем на своїй землі, бо тільки в своїй хаті своя правда і сила, і воля» [2, 18 жовтня].

Високо оцінив діяльність А. Шептицького Августин Штефан. На його глибоке переконання «є чотири єпископи-василіяни, а саме: Павло Гойдич у Пряшеві, митрополит Андрій Шептицький у Львові, Йосафат Коциловський в Перемишлі і Василь Ладика у Вінніпезі» [38, с. 21]. «Щоб світ знав, що діється в Угорській Русі, – писав А. Штефан, – треба було приятелів мати. І ми їх мали. Перш за все в Галичині. Карпатські українці могли різними дорогами діставатися до Львова чи до Перемишля. Наприклад, о. Августин Волошин перед 1914 р. три рази був в Галичині і кожного разу відвідував єпископа чи пізніше митрополита Шептицького ... о. д-р. Юлій Гаджега в 1911 р. був у Галичині. Тяжче було дістатися галицьким інтелігентам до Угорської Русі, а коли дісталися і не мали спеціального доручення від малярського уряду, то були визвані, щоб негайно вернулися додому. Для певности один добре одягнений пан відпровадив галицького гостя аж до колишньої галицько-малярської границі» [38, с. 195-196]. Що стосується постаті А. Шептицького, то угорська влада навіть не наважувалася перешкоджати його приїзду: «В Успенському відпусті обов'язково брав участь владика й велике число єпархіального духовенства. 1928 р. на відпуст прибув також митрополит Андрей Шептицький, який виголосив зворушливу проповідь на тему: «Стійте у вірі!». Натовп богомольців із захопленням слухав натхненні слова великого Митрополита, а відтак багато з них говорили: «Це наш правдивий Мойсей!». А були й такі, що щиро заявляли: «Тепер уже не дбаю, якщо й умру!». Так ото, як подав часопис Душпастир, «імя митроп. Шептицького записалося золотими буквами в серця усіх русинів (закарпат. українців)» [28, с. 363].

Діяльність Андрея Шептицького високо оцінювали директор греко-католицької дівочої учительської семінарії в Ужгороді о. Василь Лар, єпископи В. Такач і П. Гебей. В. Лар пригадував, що «чув про митрополита Шептицького вже в гімназії, опісля незабутнім зістав для нього вислів каноніка, виховника богословія в Ужгороді, сьогодні єпископа Американських Русинів Кир Василя Такача. Він високо цинив Митрополита Шептицького. Одного дня, під час Першої світової війни, зайшли богослови до свого духовника о. каноніка В. Такача і найшли його в кімнаті дуже сумного, майже зі сльозами в очах. На запит, що сталося, – о. В. Такач сказав, що дуже сумує і болюче переживав поступування Тіси Пішти, прем'єра Малярщини, який своїм розпорядженням посягнув на душу нашого народу, на святі

речі – обряд і церковну мову, домагаючись зміни календаря і заведення мадярської мови в Греко-Католицькій церкві, щоб Службу Божу відправляти мадярською мовою в церквах Мукачівської єпархії. «Одинокий наш рятунок – це Львів, Митрополит Шептицький, – сказав на кінець о. В. Такач, духовник богословської семінарії» [11, с. 84]. В. Лар констатував, що згодом він та ще кілька богословів почали більше цікавитися митрополитом та Греко-Католицькою церквою в Галичині, «хоч мадяри забороняли всякі зв'язки, а навіть згадки про Галичину. Та Бог так дав, що по Першій світовій війні наш край, наша Мукачівська єпархія визволилась з-під панування мадярів та під назвою Підкарпатська Русь прилучилася до ЧСР» [11, с. 84].

Митрополит А. Шептицький був добре обізнаний із релігійною ситуацією в Закарпатті [39]. «Розмовляючи з Митрополитом, – пригадував В. Лар, – я переконався, що він ліпше знає і нашу Мукачівську єпархію, як ми самі. Митрополит з любов'ю говорив про наш нарід, про його глибоку релігійність, чесноту та природню інтелігенцію... Митрополит Андрей сказав, що у своїх молитвах усе згадує Закарпатську Україну. Знав про закарпатські відносини як політичні, так і культурні» [11, с. 85]. Єпископ П. Гебей писав, що він разом з А. Волошином відвідав Львів, а коли вернулися, то із задоволенням оповідав, що «дуже вплинуло на нього це, коли у Львові почув, що вірні Мукачівської єпархії також українці, що ми один народ з однією мовою, обрядом і вірою» [11, с. 85]. А. Пекар відзначав, що ще в 1911 р. Андрей Шептицький на шпальтах газети «Нива» опублікував апеляцію до примаса Угорщини щодо антиукраїнських утисків у Закарпатті [27, с. 105]. Про відвідини А. Шептицьким Ужгорода і Пряшева ще наприкінці ХІХ ст. писав В. Шандор [34, с. 123].

Цікавий факт про відвідини Шептицьким Закарпаття зафіксував у своїй статті Я. Микитюк: «... Ми (розповідав ігумен Мукачівського монастиря – Авт.) правили Вечерню і нараз до нашої церкви увійшов дуже високий і поставний монах, припав на коліна й ревно молився. Його поява заінтригувала приявних на Вечерні – і вірних і всю монашу братію. Як закінчилась Вечерня, цей монах застукав до дверей нашого монастиря. Йому відкрив двері наш старий дверник, який кожному говорив «ти». Він побачив цього дуже високого монаха і запитав: «Хто ти такий і чого хочеш?». У відповідь почув: «Я брат Андрей зі Львова». А йому на це брат дверник: «Який ти брат, як борода не носиш?». На це монах відповів, що в Галичині Василяни не носять борід, а він хоче говорити з о. ігуменом. Так я познайомився з єпископом-номінатом Кир Андреем Шептицьким. Він розповів мені, що приїхав до нас у справі його висвяти. Ми розговорились і Владика заходився мене «українізувати». Відтоді ми почали передплачувати українську пресу зі Львова та започаткували нову сторінку

духовної праці між нашими вірними на Закарпатті». Таке розповідав мені д-р Юлій Олесницький, коли я працював для нього в 1935-36 роках у Станиславові» (Альманах Станиславівської землі. Збірник матеріалів до історії Станиславова і Станиславівщини / Редакційна колегія: Дарія Бойчук, Осип Бойчук, Роман Хрохмалюк, Оксана Лемеха-Луцька, Михайло Логаза, Володимир Макар, Осип Новицький, Юрій Фединський, Василь Щербій; редактор-упорядник: Микола Климишин. Наукове Товариство ім. Шевченка. Український архів. Том XXIX (Том II). Нью-Йорк – Париж – Сідней – Торонто: Видання Центрального Комітету Станиславівщини, 1985. 898 с.).

Упродовж багатьох років існували дружні відносини між митрополитом Андреем Шептицьким і крижевецьким єпископом Діонісієм Няраді, доля якого наприкінці 30-х років була тісно пов'язана із Закарпаттям. Митрополит Андрей в одному зі своїх інтерв'ю зазначив, що вперше зустрівся з Д. Няраді 1895 р. в Загребі. Няраді тоді був студентом духовної семінарії. Ставши ректором семінарії Крижевецької єпархії у Загребі 1902 р. (у 28 років – Авт.), Д. Няраді добре усвідомлював, що від виховання молодих священників значною мірою залежить майбутнє єпархії, тому з самого початку ретельно опікувався вихованням семінаристів та їхньою освітою. Він часто звертався з проханням до митрополита Андрея прийняти в греко-католицькі семінарії у Галичині та в Богословську академію у Львові семінаристів і студентів Крижевецької єпархії. Співпрацю Д. Няраді з Шептицьким ще більше скріпили велеградські конгреси [30, с. 83].

1 квітня 1920 р. представник ЗУНР в Югославії Григорій Мекетей писав митрополиту Андрею Шептицькому про необхідність переконати Д. Няраді переїхати з Югославії на Підкарпатську Русь, до Ужгорода. Його кандидатуру також підтримав Л. Цегельський. «Тоді д-р. Цегельський, – писав Г. Мекетей, – звернувся до мене, а для того, що я, як представник, пробуваю в Білгороді та стою в тіснім контакті з єпископом о. Няраді. На мене зложено задачу переконати єпископа о. Няраді, що його шкода на теперішнім пості, де управляє заледве 15. 000, наколи прибувши в Ужгород, буде мати широке поле до праці, зваживши, що буде мати до діла з 300. 000 нашого населення. Дальше мені заявили, що він мав би евентуально увійти в склад Директорії. Я мав його наклонити – коли б він згодився переїхати на Закарпаття, щоби він вибрався зараз під покришкою духовних справ... Я мав його наклонити, коли б він згодився переїхати на Закарпаття, щоби він вибрався зараз ... до Праги та зложив візиту Масарикови, Гузарови, а відтак поїхав на Закарпаття. Прийняттям його має зайнятися в Празі Д-р. Смаль-Стоцький, а в Ужгороді – радник Нечас. Я ще, однак, з єп. О. Няраді не знісся з двох причин. Саме тепер він виїхав на візитацію і вертає щойно по великодніх святах, а по друге, я хотів уперед запитати о думку в цій справі Вашу

Ексселенцію. Тому прошу при нагоді передати мені листа до Сінгалевича, який мені його доручить...» [24, с. 703]. Немає нічого дивного, що представники ЗУНР пропонували саме кандидатуру Д. Няраді, який завжди притримувався чіткої української орієнтації. Однак, єпископ прибуде на Закарпаття лише наприкінці 30-х років.

14 жовтня 1923 р. митрополит А. Шептицький і єпископ Крижевецький Д. Няраді підписали спільне пастирське послання до духовенства та вірних із приводу 300-літнього ювілею мученицької смерті священомученика Йосафата Кунцевича [22, с. 131-144], а в липні 1929 р. спільне пастирське послання з нагоди 50-літнього ювілею священства Папи Пія XI [21, с. 176-184]. 27 травня 1936 р. в листі до Д. Няраді митрополит А. Шептицький писав про поширення комуністичної агітації в Галичині: «Ми тут переходимо хвилі страшеного напруження, видається, що вибух революції недалекий, комуністи чимраз сильніші в краю. Чи можемо очікувати Вашу Ексселенцію в Підлютім. Дуже сердечно запрошую. Прошу прийняти вискази моєї сердечної приязні» [24, с. 865-866]. Щирим було привітання від митрополита Андрея з нагоди 30-літнього ювілею пастирської праці Д. Няраді: «З нагоди 30-літнього ювілею єпископства Вашого Блаженства, складаю Вам мої найсердечніше побажання. Працюючи в тих незвичайно тяжких часах над духовним добром і вічним спасенням народа, Ваше Блаженство збирають великі заслуги вічного щастя в небі, але праця Архієрея і душ пастиря получена з так численними і великими терпіннями і жертвами, що треба великої Божої благодати і великої чесноти до сповнення по Божому всіх обов'язків душ пастиря-єпископа. Я в своїх недостойних молитвах все пам'ятаю про Ваше Блаженство і прошу Всевишнього Бога про всі ласки потрібні до вічного спасення Вашого і до праці над спасенням ближніх... Прошу прийняти вискази моєї найвищої пошани» [23, с. 453]. На тісних взаємовідносинах між митрополитом А. Шептицьким і Д. Няраді акцентував К. Королевський [16, с. 30, 84, 86, 319, 401]. Листування двох визначних представників Греко-Католицької церкви складає понад 260 листів [12, с. 552].

2 листопада 1938 р. відбувся Віденський арбітраж, в результаті якого під Угорщиною залишилось 35 греко-католицьких парафій на чолі з єпископом О. Стойкою, що залишився в Ужгороді [8, с. 105]. Отже, у Карпатській Україні залишилось 280 парафій, які не мали єпископа [19, с. 115]. Вже 3 листопада 1938 р. від імені Мукачівської Греко-Католицької єпархії та ряду політичних партій і об'єднань був складений меморандум, який передали урядам Чехословаччини, Англії, Франції, Німеччини, Італії, Польщі, Румунії, Угорщини та Югославії. В документі вказувалося, що «Віденський арбітраж відторгнув від Карпатської Русі головне місто Ужгород і промисловий центр Мукачево, без яких край з точки зору

економічної, культурної та національної існувати не може. Тому заявляємо, що і після Віденського арбітражу розглядаємо цю територію єдиною і неподільною» [15, с. 18]. Цей меморандум не справив ніякого впливу на ініціаторів арбітражу у Відні, а тому мав символічне значення. Єпископ О. Стойка зробив спробу підпорядкувати собі греко-католицькі парафії Карпатської України. Він навіть направив до Хуста наймолодшого каноніка Людовика Міню, щоб той управляв 280 парафіями. Ватикан, звісна річ, на такий крок не пішов.

У ситуації, яка склалася, проявив ініціативу єпископ Крижевацької Греко-Католицької єпархії Д. Нярадї, який «подав меморандум на руки кардинала Євгена Тіссерана, секретаря Конгрегації Східної Церкви в Римі, інформуючи, що в Карпатській Україні понад 400. 000 вірних залишається без єпископа» [33, с. 84]. 14 листопада 1938 р. кардинал Є. Тіссеран від імені Святої Конгрегації Східної Церкви у Ватикані видав декрет № 653/38, згідно з яким «цілковито уступає юрисдикція Всеопрещеного Олександра Стойки, мукачівського єпископа Русинів у пародіях його дієцезії, що знаходяться поза границями угорського Королівства, аж доки Апостольська Столиця інакше не зарядить. Усякі інші зарядження цьому противні, оцим устають» [33, с. 84-85]. Причина такого кроку Ватикану пояснювалась наслідками Віденського арбітражу, після якого відбулося «нове розграничення між Чехословацькою Республікою і Королівством Угорщини» і «більша часть Парохій мукачівської діє цезії Русинів в дійсності остала відлучена від міст Мукачева й Ужгороду» [3, 6 грудня]. У зв'язку з тим, що «мукачівському єпископу Русинів тепер неможливо дістатися з одної частини (дієцезії) до другої приналежної до його юрисдикції», Ватикан «зволив поручити Високопрещеному др. Діонісієві Нярадї, єпископові Крижевацькому, щоб перебрав пастирський уряд Апостольського Візитатора мукачівської єпархії Русинів, що знаходяться в Чехословацькій Республіці, і щоб про все інформував Апостольську Столицю» [3, 6 грудня].

Владика Діонісій ось так розповідав про своє призначення до Хусту: «Дня 3 листопада ц. р. (1938) я, як Крижівський єпископ, поїхав до Риму «ад ліміна» (канонічна назва постійних звітів єпископів Папі – Авт.)... Там мене заскочили листопадові події на Закарпатті, тобто Віденський арбітраж і приділення Ужгороду й Мукачева до Мадярщини. Я вповні здавав собі справу про наслідки цих подій. Біля 400. 000 вірних лишалось без єпископа, без свого духовного проводу. У цій справі я зразу виготовив «Меморіал» і передав його на руки секретаря Священної Конгрегації для Східних Церков кардинала Євгена Тіссерана. Тоді мені призначили у Святішого Отця аудієнцію на 14-го листопада. На

аудієнції, я очевидно представив Святішому Отцеві справи, які відносилися до моєї Крижівської єпархії. Тоді Святіший Отець заявив: «Я ще маю розглянути з тобою інші справи, які я вже обговорив з Секретарем Східної Конгрегації». Згадавши відтак про події в Карпатській Україні, Святіший Отець мене запевняв: «Ми негайно подбаємо про бідний народ Підкарпаття, що лишився без пастиря й інших потрібних засобів». Три дні пізніше я одержав грамоту, силою якої мене призначено Апостольським Візитарем для Карпатської України, з правами Апостольського Адміністратора. Одночасно мені поручено негайно вибратись на Підкарпаття. По дорозі я ще поступав до моєї Крижівської єпархії, щоб налагодити наполегливі справи. Вже на третій день я дістав телеграму, щоб негайно їхав на Підкарпаття. Ось повна історія мого назначення!» [4, 7 січня].

Один з біографів Діонісія Нярадї М. Марунчак писав, що єпископ мав тісні взаємини із своєю вужчою батьківщиною – Закарпаттям (предки Д. Нярадї проживали в Руському Керестурі та поселились сюди із Закарпаття – Авт.). Протягом 1922-1927 рр. Д. Нярадї був одночасно адміністратором Пряшівської єпархії й зарекомендував себе як захисник вірників Греко-Католицької церкви від засилля московського православ'я [21]. Сучасний дослідник Ю. Данилець віднайшов і проаналізував ділові документи єпископа Діонісія, які зберігаються у фонді «Кошицька жупа» (1923-1928). Зокрема ним виокремлено 9 листів-звернень, що охоплюють період із 1923 по 1927 рр. [14, с. 167-173]. Опубліковані вченим документи переконують, що Д. Нярадї просив не применшувати роль православної агітації в Словаччині та Закарпатті. Передусім, єпископ наголошував, що раніше вона (агітація – Авт.) була лише спорадичною, але в останній час набула всезагального масштабу: «Якщо держава не зупинить ту агітацію, відчує не меншу шкоду, ніж Греко-Католицька церква» [14, с. 170]. Необхідно погодитись з Ю. Данильцем, що «непослідовна політика чехословацької влади призвела до релігійних суперечностей між православними та греко-католиками, котрі часто закінчувалися трагічними випадками» [14, с. 171].

Ще в 1934 р. «Благовісник» повідомляв, що в найближчому часі має виникнути нове Греко-Католицьке єпископство у Хусті. Це дало б можливість Ватикану перетворити Ужгородську єпархію на митрополію. Однак урядове повідомлення Апостольської Столиці в цій справі затягувалось. Щодо призначення Д. Нярадї апостольським адміністратором краю, то даний акт Ватикану розцінювався тільки як тимчасовий, «в очікуванні створення власної закарпатської митрополії» [14, с. 171]. В інтерв'ю газеті «Нова свобода» 12 грудня 1938 р. Д. Нярадї заявив: «Є отже дві єпархії, й наша, поки що буде управлявана апостольською адміністрацією, може й через довгий час ... За мою гадкою єпархія Карпатської України

згодом стане дефінітивно окремою, бо вже й тепер можна вважати, що Мукачівська єпархія стала двома сепаратними єпархіями, Резиденція апостольської адміністратори є тепер в Хусті і я думаю, що місце осідку єпархії буде в столиці Уряду Карпатської України» [26, с. 402].

Необхідно погодитися з твердженням П. Р. Магочія, що «оскільки Нярді був відомий українофіл, то таке призначення свідчило, що Ватикан визнає українську орієнтацію автономного уряду» [19, с. 115]. Аналогічної думки притримувався також Ю. Боржава: «Коли з початком 1938 р. карпато-український національний рух побідно рушив вперед, у багатьох старших священиків заговорила совість і вони зачали вертатися до свого карпато-українського народу. Це стало видимим, коли Св. Отець Папа Пій XI, вислухавши звіт свого особистого секретаря... зараз після віденського арбітражу, бо вже 15. XI. 1938, іменував Апостольським Адміністратором для Карпатської України, відомого і заслуженого єпископа Крижевацької єпархії, д-ра Діонісія Нярді. Цим актом Свята Столиця перша визнала владу о. А. Волошина» [9, с. 43; 29, с. 276; 25, с. 437-448]. Не випадково А. Волошин у «Маніфесті уряду Карпатської України до всіх громадян Карпатської України», прийнятому 3 листопада 1938 р. закликав: «Хай пропадуть всякі релігійні й класові спори, що їх до сьогодні викликували між нами вороги нашого народу» [7, с. 375]. На глибоке переконання В. Шандора, «назначенням єпископа Нярді апостольським адміністратором у Хусті Греко-Католицька церква була з боку юрисдикції упорядкована» [36, с. 257]. Що стосується Угорщини, то вона висловила Ватикану невдоволення з приводу призначення Д. Нярді єпископом Карпатської України.

«Майже все духовенство, – писав Ю. Боржава, – надзвичайно тепло поставилося до свого нового єпископа, навіть мадярофілам імпонувала його щирість, святість і скромність. Єпископська канцелярія була відкрита для кожного і новий єпископ помагав кожному, хто звернувся до нього» [9, с. 43]. До того ж Папа іменував А. Волошина Монсеньйором його Святості [9, с. 45]. Про приїзд Д. Нярді в Карпатську Україну Міністерство закордонних справ Чехословаччини повідомило уряд А. Волошина 26 листопада 1938 р. «Ця вістка, – повідомляла «Нова свобода», – викликала велике вдоволення народу Карпатської України» [2, 27 листопада]. 29 листопада Хуст зустрів єпископа Д. Нярді, який приїхав з Ватикану через Югославію. 4 грудня 1938 р. він провів першу Службу Божу в Хусті, проголосивши літургію «за самостійну Карпатську Україну, за її Народ, за Владу і за її добро – щоб були всі за одно! Одно: в католицизмі, в українській народності, всі в благородній праці, культурі: словом одні в житті і смерті!» [2, 4 грудня]. Отже, уже з перших днів свого перебування в

Карпатській Україні, Д. Нярадї зарекомендував себе відвертим прихильником української ідеї.

Українська орієнтація єпископа яскраво відображена в його «Пастирських листах» і «Зверненнях». У одному з перших своїх «Пастирських листів» Д. Нярадї закликав: «Прошу всіх Отців, щоб Служба Божа серед тижня, коли не мають замовлених інтенцій, видправлялася по намірені Святого Отця: «Про мир всього світа», а крім цього про добро нашої держави. Одночасно дуже поручаю всім моїм Вірним, щоб у своїх молитвах випрошували благословення для цілого нашого народу, а передусім для тих, в чїї руки Боже Провидіння поставило керму нашої держави і нашого народу» [2, 6 грудня]. У Пастирському листі від 23 грудня 1938 р. Д. Нярадї сповістив вірників, що «нашу єпархію мукачівську в Чехословацькій Республіці віддав я під особливу опіку Препорочно Зачатої Діви Марії, наша ж держава проголосила її особливою Покровителькою-Заступницею Підкарпатської Держави» [2, 23 грудня]. Ще раніше, 18 грудня 1938 р. Д. Нярадї відвідав Перечин, де виголосив промову, в якій «закликав вірників стояти при вірі, що тільки у певній вірі наше спасіння й успіх нашого відродження та кращої майбутності нашого народу та державного визволення» [2, 18 грудня].

Вступивши до виконання обов'язків апостольського адміністратора в Карпатській Україні, Д. Нярадї виклав свій план дій в інтерв'ю головному редакторові газети «Нова свобода» В. Гренджі-Донському 12 грудня 1938 р. «Мій плян є такий, – сказав єпископ, – щоб кожний священик був взірцевим духовником своїх вірних і виконував свої обов'язки сумлінно і якнайточніше. Другим моїм пляном є запровадити наше духовенство до діяльності Католицької Акції ... Священик не сміє відтягатися від культурної праці між своїми вірниками, він повинен давати ініціативу й брати живу участь у цій праці. А такої праці скрізь є багато: а) праця релігійного змісту, організація релігійних кружків, католицької молоді і т. п.; б) праця в читальні «Просвіти», догляд і керування нею; в) харитативно-добродійна допомога бідним; г) організування і ведення антиалкогольних кружків ... Також було б бажаним, щоб священство запровадило освідомлюючу працю господарського характеру ... Відчити лекцій а також практичні вказівки, щоб піднести наш народ на вищий економічний рівень. Було б добре закладати при кожній парохії комітет, щоб дати можливість вишколення талановитих бідних хлопців через матеріальну допомогу ... На Карпатській Україні потрібно є видавати тижневик, де можна б містити крім політично-культурного перегляду, також цінні господарські поради селян ... Для народу є конче потрібним видавати як найбільше дешевих популярних книжок» [2, 12 грудня].

Д. Нярадї активно почав впроваджувати свій план в життя. Єпископ заснував «Товариство греко-католицьких священників», яке очолив Ю. Станинець, а секретарем став С. Сабол (Зореслав). Контакт з духовенством він підтримував при допомозі «Вісника Мукачівської єпархії в Чехословацькій Республіці», перший номер якого побачив світ 1 січня 1939 р. в Хусті. Всього вийшло п'ять чисел. У «Віснику» друкувалися звернення єпископа до священників та вірників, інформація про життя єпархії тощо. С. Сабол видавав «Місійний календар». Ці видання друкувалися у приміщенні державної друкарні в Хусті. Наприкінці 30-х років дві греко-католицькі учительські семінарії значно розширили число учнів і щороку випускали по 200-250 випускників. Крім того, в Ужгороді успішно працювала Греко-Католицька семінарія, яка готувала священників. За порадою А. Волошина Д. Нярадї з 1 лютого 1939 р. переніс до Оломоуца Ужгородську богословську семінарію. Її ректором було призначено монаха-василіянина М. Калинця [2, 13 грудня].

1 січня 1939 р. єпископ звернувся з «Батьківським зичливим словом до Впр. Отців Душпастирів», в якому закликав, щоб вони «свідомі своїх священних завдань, як найдалше держали себе від хоть якої протидержавної агітації так, щоб і найменша тїнь не падала на їхню діяльність. І церковне право і сам природний закон вказують нам, душ пастирям, яке має бути наше відношення до законної Влади на території, на котрій нам приходится розвивати нашу священнику діяльність. Супроти такої Влади треба нам зайняти впрост позитивне становище» [3, 1 січня]. Незважаючи на цю пересторогу, українською поліцією були затримані греко-католицькі священники Н. Сїлвай, І. Йосиф, З. Шолтес, І. Мїнь, І. Емерик та деякі інші. Їх звинуватили в анти чеській, антиукраїнській і про угорській пропаганді та ув'язнили в табір Думен. Безперечно, вищеназваними особами не завершувався перелік священників, які відкрито працювали на Угорщину. Можливо, саме тому, окремими членами уряду Карпатської України вносилися пропозиції про зміну священників у поодиноких округах [10, с. 69].

Антін Кущинський яскраво описав відзначення в Хусті Свята злуки ЗУНР і УНР та участь в цих заходах Д. Нярадї: «Хустська катедра не могла вмістити січовиків і вони рядами заповнили не лише широкий майдан кругом церкви, а і всі бічні вулиці ген-ген далеко, аж до окраїн міста. Єпископ Дїонісій Нярадї, подібний своєю сивою маєстатичною головою і своїм способом триматися – до митрополита Шептицького, в асисті великого числа священників служив урочисту архієрейську Службу Божу в намір енні української державности, а потім благословив січове військо та чарував його своїм пастирським натхненим патріотичним

словом» [17, с. 91]. А. Кушинський писав, що за порадою Д. Нярадї «на церковних вежах замаяв наш державний жовто-синїй прапор» [17, с. 86].

10 березня 1939 р. Д. Нярадї видав розпорядження священникам про урочисте відзначення в церквах Сойму Карпатської України: «В особливий ший спосіб поручаю і заряджую, щоб у день створення Сойму – точна дата буде оголошена в радіо – у всіх пародїях нашої єпархїї на автономній території Карпатської України всечестиві отці духовні відправили Службу Божу; наперед треба повідомити вірників і місцеві уряди. Рівно ж заряджаю, щоб із тої світлої нагоди всі дзвони по наших церквах дзвонили на навечерїє (в останній вечір перед днем відкриття Сойму) й у самий день створення Сойму по Службі Божій – також через чверть години» [18, с. 5]. Три священники були обрані послами (депутатами) Сойму Карпатської України – К. Феделеш, А. Довбак і Ю. Станинець. Про останнього В. Гренджа-Донський писав, що він «об люблений священник, знаменитий проповідник і відомий наш письменник» [13, с. 223].

Утворення Карпатської України вітали також українці Східної Галичини: «У Львові в ті дні славної боротьби Карпатської Сїчі галицькі українці спонтанно організували могутню манїфестацію на честь Карпатської України. Відбувся масовий похід на Ринку, де колись старшини гетьмана Богдана Хмельницького з його сином Тимошем збирали одкуп від львівських міщан, та на Руській вулиці, де пізніше висланці гетьмана Івана Мазепи змовлялись з галицькими представниками проти московського царя. А великий дзвін на Святому Юрі, що все мовчить і своїм голосом завіщає тільки про надзвичайні події і що востаннє дзвонив жалїбно про смерть Біласа і Данилишина, тепер вдарив радісно й урочисто на славу подій в Карпатській Україні. Подібні манїфестації відбулися і в інших містах Галичини. В Стрию, наприклад, польська поліція, не можучи мирним способом розїгнати демонстрантів, вжила зброю, через що були ранені та було багато арештовань ...» [17, с. 137]. Митрополит Андрей Шептицький надїслав вітального листа Августину Волошину: «Ваша Ексцеленціє, Високопреподобний Отче Прем'єре! Трудно представити Вам ентузіазм і радість, з якою ціла наша суспільність, увесь український народ у Галичині, а особливим способом Церква і Духовенство прийняли відомість, що Ваша Ексцеленція обняли владу в Карпатській Україні. Уважаємо премудрим зарядженням Божого Провидіння, що Вас вибрало на провідника народів Закарпаття. Тому народіві потреба й апостольської любови священника і мудрого проводу педагога, який би його виховував. Такого апостола, християнського педагога дав тому народіві, дав нам усім Всевишній у Вашій особі. Зо страхом Господнім і втримуючи нераз віддих, слїдимо за кожним Вашим кроком, свідомі

небезпек, якими Ви з усіх сторін оточені, і безконечно важкого Вашого завдання. Пересилаючи Вам найщиріші мої побажання, запевняю Вас про щоденні мої молитви за Вашу Ексцеленцію і за відданих Вашій владі наших братів за Карпатами. Нехай Всевишній веде Ваші кроки і нехай наповнює Вас Божою премудрістю з неба, щоб Ви змогли повірений Вам наряд допровадити до повної свободи і всестороннього добробуту. Прийміть вискази моєї найвищої пошани. Андрей, Митрополит» [37, с. 193].

Між А. Шептицьким і А. Волошином упродовж багатьох років тривало взаємне листування, про що засвідчив у своєму щоденнику В. Лар. Августин Волошин часто прочитував йому листи від Шептицького, в яких містилися «батьківські настановлення – якби то поживави церковно-релігійне життя в Мукачівській єпархії та спинити наступ московського православ'я» [31, с. 289]. На жаль, на сьогодні опублікована далеко не вся епістолярна спадщина Великого митрополита. Відомо, принаймні, про два листи А. Волошина до А. Шептицького, які стосуються періоду Другої світової війни. 28 липня 1941 р. А. Волошин писав митрополиту щодо створення Українського Патріархату: «Ваша Ексцеленціє, Милостивий Отче Митрополите! Передовсім сердечно вітаю Вашу Ексцеленцію з нагоди 40-літньої архієрейської служби, а особливо, що добрий Ісус допоміг Вам перейти найгіршу неволю наших часів і визволив Вас з большевизму для дальшої праці душевного відродження нашого народу. При цій нагоді дозвольте мені піддати одну скромненьку думку. Для здійснення загального бажання релігійного об'єднання нашого народу, чи не могли б Ви, Милостивий Отче Митрополите, з дозволом св. Отця, звернутися до компетентних репрезентарів української автокефальної церкви з пропозицією, притуплення їх до католицької церкви, так, щоб повстав наш український патріархат. Українсько-католицький патріархат міг би заспокоїти всі серйозні домагання автокефалістів, а свята єдність з католицькою церквою додала б нашому народові таку моральну силу і підпору, яка принесла б нам найкращі вигляди культурного розвитку і забезпечила б нашу самостійність. Працю церкви міг би значно підперти, крім інших інституцій, передовсім українсько-католицький університет, який мав би повстати у Львові, евентуально під веденням оо. Василян. Молю Бога, щоб Вам дарував много сили і здоровля для здійснення Ваших ідей. Цілую Вашу руку з глибокою пошаною поздоровляю Вас Ваш Син в Христі Августин Волошин» [23, с. 446].

Другий лист-привітання датований 11 грудня 1942 р.: «З нагоди дня св. Апостола Андрея прошу прийняти і від мене вирази глибокого поклону, теплового поздоровлення і щирого побажання всього найкращого. Молю Бога, щоб дарував Вам много ласки, тілесної і душевної сили, дочекатися щасливого вирішення справ нашого народу, особливо же повної

свободи для праці нашої Церкви між нашим добрим, але духовно занедбаним народом України. Вірю, що Ваша благословляюча рука ще виправить туди багато здібних працівників на славу Богу, для ширення правдивої цивілізації, що й буде підвалиною щасливішої будучности нашого народу. Цілую руки і вручаюся св. Молитвам. Ваш покірний син в Христі Августин Волошин» [25, с. 994]. Про відвідини А. Волошина в часі Другої світової війни писав також у своїх споминах майбутній провідник УГКЦ Йосиф Сліпий: «У часі гітлерівської окупації помер в Празі ректор Українського вільного університету професор Горбачевський, і тамошня громада прохала Митрополита прислати єпископа на похорон. Митрополит післав о. Галянта до мене, щоби я вибрався до Праги, і я поїхав та відправив похорон. При тій нагоді стрінувся з новим ректором УВУ і професорами та був у президента Карпатської України отця-директора Августина Волошина, що мешкав у своїй віллі в Празі на Сміхові под. Ліпками» [32, с. 145].

Про контакти керівництва ОУН і митрополита А. Шептицького з Августином Волошином писав В. Шандор: «Увійшов я у зв'язок з д-ром Б. Левицьким, і він листом від 26 квітня 1981 р. інформував мене: Навесні 1944 р. звернувся до мене Ярослав Гайвас, один з провідних членів ОУН під керівництвом полк. Мельника, з проханням, чи не міг би я взяти на себе важливу місію до президента А. Волошина від ОУН-солідаристів, що пізніше була створила т. зв. Українську Національну Раду з професором Величківським на чолі. Гайвас вручив мені оригінал статуту цієї Національної Ради з підписами митрополита Шептицького та інших визначних осіб, на якому було вписане і прізвище президента А. Волошина й залишене місце для його власноручного підпису... Невдовзі я відвідав президента Волошина в його празькій віллі. З'ясував йому завдання, з яким я до нього прийшов. Президент уважно вислухав мене і відповів отакими словами: «На жаль, я не можу підписати цей документ, а саме з таких причин: як карпатський українець, почуваю себе зв'язаним з українським народом в його цілості. А найперший мій обов'язок – це думати про мою ближчу батьківщину, Карпатську Україну. Коли я вживаю «думати», то маю на увазі обирати такі політичні позиції і провадити таку політику, яка в першій марі керується інтересами карпатоукраїнського народу. Ви бачите, що в світі діється? Вся наша батьківщина за згодою західних великих держав знов знаходиться під більшовиками. Питання Карпатської України дещо ускладнюється тим, що Карпатська Україна була складовою частиною Чехословаччини, а вона тепер є союзником західних демократій і в цій політичній концепції – навіть і Кремля. Мушу вам одверто сказати, що я орієнтуюся на ЧСР і за найбільшу помилку своїх земляків вважаю те, що вони перед лицем трагічного кінця Карпатської України і перед очима загарбницьких мадярських військ націлили свою зброю проти чеських

вояків, шукаючи собі ворога там, де його не було. Сьогодні я повністю переконаний, що серед карпатських українців повинна бути така політична сила, яка б відважилася стати на позиції міжнародного права й підтримала б намагання Бенеша та його оточення, спрямовані на відновлення Чехословацької Республіки в її первісних кордонах. Я думаю і глибоко переконаний, – продовжував президент Волошин, – що така моя позиція не йде врозріз з інтересами українського народу, що вона тепер є єдиною можливою політичною концепцією карпатських українців, і вона ... безпосередньо підтримує інтереси братнього нам, українцям, чеського народу в його боротьбі за незалежність серед тих трагічних обставин, які тепер розвиваються. Тому, дуже вас прошу, перекажіть ці мої мотивації тим людям, які організують цю установу і які хотіли б мене бачити в її проводі. Прошу Вас, передайте також Реваєві, підпис якого я вже тут бачу, щоб він обов'язково свій підпис зняв. З'ясуйте йому, будь ласка, мою позицію й передайте йому моє прохання. Ми тепер не можемо нічого робити, що могло б загрожувати концепції федеративної ЧСР. А що буде пізніше – це побачимо. Я думаю, що доля Карпатської України залежить не від Національної Ради і від мого підпису, але від становища в Україні та в усьому світі», – закінчив свої міркування д-р Волошин» [35, с. 160-161].

Незважаючи на це, А. Волошин, врешті-решт, підписав запропонований документ: Петро Стерчо у своїй праці опублікував документ, який свідчить про те, що вже після окупації краю Угорщиною Августин Волошин із своїми однодумцями зустрівся з А. Мельником і навіть підписав договір про співпрацю. Ось текст договору: «Акт писаний у Венеції дня 21 липня 1939 р. в справі устійнення взаємовідносин і напрямних співпраці між Проводом Українських Націоналістів і Урядом Карпатської України в приявності Голови ПУН Полк. Андрія Мельника, Членів ПУН Омеляна Сеника Грибівського і Ярослава Барановського Лімницького, Президента Карпатської України, о. Др. Августина Волошина, Членів Уряду Карпатської України Прем'єра Юліяна Ревая, міністра Августина Штефана, яким прийнято наступні рішення:

I

Виходячи зі засади соборности української нації обидві сторони твердо обстоюють становище невідривності Карпатської України від українських земель і заявляють, що принцип соборности українських земель не може бути нарушений.

II

Влада (Президент і Уряд) Карпатської України визнає із всіми з того впливаючими висновками Український Націоналістичний Рух за єдиного носія соборницько визвольної боротьби української нації і Провід Українських Націоналістів за керівника тієї боротьби.

III

Провід Українських Націоналістів визнає Уряд Карпатської України з президентом о. Др. Августином Волошином за законодавно умандатованого її представника серед українського і чужинного світу, як останній український легальний уряд, що правив частиною української землі – Карпатською Україною.

IV

Стверджується, що Український Націоналістичний Рух, а зокрема Уряд Карпатської України і Організація Українських Націоналістів спільно змагали всіма силами створити, збудувати й оборонити Карпатську Українську Державу.

V

Усі конкретні висновки і потреби, що випливають з тих повищих засад, устійнюються в окремому залучникові [33, с. 110-111].

Про хід переговорів А. Волошин відповідав на запитання майора Вайндорфа в Лефортівській в'язниці. Наведемо деякі місця із «Справи А. Волошина»:

Допит 19 червня 1945 р.

Запитання: Розкажіть про суть зробленої вами усної заяви слідству?

Відповідь: На одному з минулих допитів я говорив про мою зустріч з «вождем» українських націоналістів в Берліні Андрієм Мельником. В дійсності ж я мав зустріч і розмову з А. Мельником, але не в Берліні, а в Італії. Про обставини, при яких відбулася зустріч і розмова з А. Мельником в Італії, я й хочу розказати слідству...

Запитання: При яких обставинах ви зустрілися і розмовляли з Андрієм Мельником?

Відповідь: Знаходячись в Празі до мене на квартиру в кінці серпня чи на початку вересня 1939 р. прийшли прем'єр-міністр Ю. Ревай і Комаринський – керівник пропаганди при моєму уряді і повідомили, що «вождь» українських націоналістів Андрій Мельник запрошує мене – президента Карпатської України, їх і члена мого уряду міністра освіти Августина Штефана в Венецію (Італія) для політичних переговорів з питання дальнішої долі Карпатської України.

Яким чином і коли вони домовилися про зустріч і переговори з А. Мельником, я зараз не пам'ятаю. Я погодився вести переговори з А. Мельником і для цієї цілі поїхати до нього в Італію.

Запитання: Яким чином ви одержали документи на проїзд до Італії?

Відповідь: Цим питанням я особисто не займався, документами на проїзд в Італію мене і інших членів делегації – Ю. Ревая, А. Штефана – забезпечив Комаринський. Наскільки я

пам'ятаю, Комаринський від німецьких властей в Празі одержав на всіх нас перепустки, так звані «durchlassehein» на право проїзду кордону і перебування в Італії.

Запитання: Перед від'їздом із Праги ви, Ю. Ревай, А. Штефан і Комаринський обговорили спільно план ваших розмов під час переговорів з А. Мельником?

Відповідь: Ні, я цього не пам'ятаю.

Запитання: Коли прибули для переговорів з А. Мельником в Італію?

Відповідь: В Венецію через Відень ми прибули наступного дня.

Запитання: Де саме відбулись переговори з А. Мельником?

Відповідь: Переговори відбулись в готелі на острові Лідо (Венеція), де вже нас чекав А. Мельник, його секретар і професор римського університету.

Запитання: Назвіть, хто саме був присутній на ваших переговорах?

Відповідь: При переговорах були присутні: Мельник Андрій, його секретар Барановський і професор римського університету Онадський (або Онацький) – ідеолог українських націоналістів, який одночасно очолював українські націоналістичні організації в Італії, я – президент Карпатської України, прем'єр-міністр мого уряду Юлій Ревай, міністр освіти Августин Штефан і Комаринський – керівник пропаганди при моєму уряді.

Запитання: Як проходили переговори і які були прийняті рішення?

Відповідь: Після обміну привітаннями проходили політичні переговори, повного змісту яких не пам'ятаю. Добре пам'ятаю тільки те, що Мельник запропонував мені і решті членам делегації погодитися на приєднання території Карпатської України до решти українських земель, тобто до Галичини і Радянської України для утворення «Самостійної України».

Далі Мельник заявив, що ця ціль по створенню «Самостійної України» буде здійснена при допомозі українців, які населяють всі землі і вони ж допоможуть удалити угорців з території Карпатської України, яку останні окупували.

На пропозицію Мельника я згоди не дав і відповів, що моя ціль полягає в тому, щоб удалити угорців з території Карпатської України і зберегти її автономію.

Запитання: Яку участь взяли в переговорах Ю. Ревай, А. Штефан, Комаринський, Онацький і Барановський?

Відповідь: Ю. Ревай, А. Штефан, Комаринський, Онацький і Барановський також брали участь в цих переговорах, але із-за давності я не пам'ятаю змісту їх виступів.

Запитання: Яким шляхом повинні були відторгнути Радянську Україну від Радянського Союзу, а також Галичину і залучити українців для здійснення цих насильницьких актів?

Відповідь: Якись плани на переговорах обговорювались, але не в детальній формі, однак із-за давності я не можу їх зараз пригадати.

Запитання: Які були прийняті рішення в ході переговорів?

Відповідь: Кінцевих рішень прийнято не було.

Запитання: Який документ був вироблений і підписаний після переговорів?

Відповідь: Документ не вироблявся і я особисто нічого не підписував, а про решту учасників переговорів не знаю.

Запитання: На чому тоді закінчилися переговори?

Відповідь: Мельник, Онацький і Барановський запросили мене, Штефана, Ю. Ревая і Комаринського поїхати в Рим для продовження переговорів, але я від цього відмовився і поїхав з Комаринським в Прагу.

Мельник, Онацький, Барановський, Ю. Ревай, Штефан поїхали в Рим, де продовжили переговори. Запрошення Мельника я розцінював як прагнення з його боку зробити на мене вплив і погодитися на його пропозиції в Римі, де б йому допомагали в цьому націоналістичні кола.

Запитання: Про що домовились названі особи в Римі?

Відповідь: Не знаю.

Запитання: Вас Ю. Ревай, Штефан і інші особи інформували про результати переговорів в Римі?

Відповідь: Після повернення Ю. Ревая і Штефана з Риму я з ними в Празі зустрічався і розмовляв неодноразово, але я зараз не пам'ятаю чи інформували вони мене про результати переговорів з А. Мельником та його соратниками в Римі [1, Н-17681. Л. 27-29].

Отже, із вищенаведених матеріалів допитів видно, що протягом празького періоду Августин Волошин мав зустрічі з політичними діячами української еміграції. Вони свідчать про бажання колишнього президента Карпатської України обговорювати проблеми майбутнього державного статусу краю. Однак, його позицію у цих питаннях можна вважати досить пасивною, яка зводилася до того, щоб «удалити угорців з Карпатської України».

По-різному склалися долі визначних мислителів і патріотів України. З єпископом Нярадї угорські окупанти поводитися жакливо. Його взяли під домашній арешт, а згодом вислали з Карпатської України. «Нїяк не можу забути той добрий і благий народ, веселий і відвертий, сильний, здоровий і бистрий, – казав він. – Цїлий час думаю про них і завсїди вони є перед моїми очима» [12, с. 552]. 14 квітня 1940 р. Дїонїсїй Нярадї раптово помер при загадкових обставинах у селї Мрзло Поле. Самого Августина Волошина – ректора УВУ – вперше було заарештовано радянськими органами НКВС уже 11 травня 1945 р. Цього разу

його завезли в приміщення УВУ, забрали ключі від ректорської канцелярії та архіву й відпустили. Другий арешт А. Волошина органами НКВС відбувся 15 травня теж у його помешканні за адресою: Прага-Сміхов, Під Ліпками, 12. Капітан Смершу Шибайлов доправив його на Делострелецьку вулицю, де його було замкнено в тюремному підвалі. З Праги Волошина вивезли до Москви у в'язницю Лефортово, потім перевели в Бутирську тюрму. В ув'язненні 71-річний Августин Волошин перебував 52 дні, де був підданий численним допитам, жорстким фізичним і моральним тортурам. 19 липня 1945 р. серце президента Карпатської України не витримало. Про останні дні Галицького митрополита писав один із його найближчих соратників Кирило Королевський: «... 1 листопада (1944 р.) всі спокійно сиділи за столом, коли-то несподівано з'явився слуга Гавриляк, аби повідомити, що Митрополит помирає. Черговий лікар, сестри і брат студит на хвилину вийшли, щоб приготувати ін'єкцію. В ту мить, як вбігли до нього, побачили, що його голова вже відкинулася назад. Була за п'ятнадцять друга пополудні. Він мав 79 років, 3 місяці і 7 днів» [16, с. 442]. Зважаючи на величезний авторитет митрополита серед місцевого населення, навіть радянська влада не наважилася здійснювати перепони прощанню людей з Андреем Шептицьким. Мало того, у жалобній церемонії навіть взяв участь тодішній перший секретар ЦК КПУ Микита Хрущов, який привіз на поховання вінок особисто від Сталіна.

Висновки. Ще будучи єпископом Станиславівської єпархії, Андрей Шептицький почав цікавитись становищем Греко-Католицької церкви в Закарпатті. Особливо зміцнилися ці контакти в 20-30-х роках, особливо під час існування Карпатської України. Галицький митрополит привітав утворення незалежної держави в Карпатах і в значній мірі спричинився до призначення в Карпатську Україну Апостольським адміністратором Діонісія Нярадї. Історичні документи свідчать, що між А. Шептицьким з одного боку, та А. Волошином і Д. Нярадї з другого дружні взаємини не припинялися протягом всього їх життя. Нерідко взаємини А. Шептицького і А. Волошина носили суто політичний характер. Такими вони були під час перебування президента Карпатської України в еміграції. Закарпатська періодика, яка видавалася в краї протягом міжвоєнного періоду, постійно повідомляла своїх читачів про становище Греко-Католицької церкви у Східній Галичині та багатогранну діяльність Галицького митрополита.

Архіви та матеріали періодики

1. Центральный Архив Министерства Государственной Безопасности Российской Федерации (Москва). Н – 17681. Л. 27-29.
2. Нова свобода. 1938

3. Нова свобода. 1939
4. Новий час. 1939
5. Свобода. 1922
6. Свобода. 1927

Монографії, брошури, статті

7. Августин Волошин. Твори. Ужгород, 1996. 447 с.
8. Бенько Н. Міжконфесійні відносини на Закарпатті в політичних подіях 1938-1949 рр. *Науковий збірник Закарпатського краєзнавчого музею*. Випуск II. Ужгород, 1997. С. 103-119.
9. Боржава Ю. Від Угорської Руси до Карпатської України. Філадельфія: Видавництво «Карпатський голос». 58 с.
10. Вегеш М. Карпатська Україна (1938-1939): соціально-економічний і політичний розвиток. Ужгород, 1993. 135 с.
11. Вегеш М. М. Андрей Шептицький. *Вчені, письменники і політичні діячі про Україну* (Збірник наукових праць). Випуск другий. Ужгород, 1996. С. 59-86.
12. Гаврош О. Діонізій Нярадї (1874-1940). *Карпатська Україна: Документи і матеріали. Хроніка подій*. Персоналії: У двох томах. Том 2. Карпатська Україна. Хроніка подій. Персоналії. Ужгород: ПРАТ «Видавництво «Закарпаття», 2010. С. 549-553.
13. Гренджа-Донський В. Публіцистика. *Твори Василя Гренджі-Донського*. Т. IX. Вашингтон, 1989. 502 с.
14. Данилець Ю. В. Документи апостольського адміністратора Пряшівської єпархії, єпископа Діонісія Нярадї на тему православного руху (на матеріалах архіву в Кошіцях). *Historia Radu bazilianov sv. Yozafata*. Presov, 2017. С. 167-173.
15. Довганич О. Д., Троян М. В., Пашкуй З. А. Закарпаття в роки війни. Ужгород, 1990. 174 с.
16. Королевський К. Митрополит Андрей Шептицький (1865-1944) / Видання 2-ге, виправлене. Львів: Свічадо, 2016. 512 с.
17. Кущинський А. Закарпаття в боротьбі (Спогад). Буенос-Айрес: Видавництво Юліяна Середюка, 1981. 226 с.
18. Ліхтей І. Єпископ Діонісій Нярадї і Карпатська Україна (листопад 1938-березень 1939). *Дзвони*. 1995. № 3. С. 3-5.
19. Магочій П. Р. Формування національної самосвідомості: Підкарпатська Русь (1848-1948). Ужгород, 1994. 296 с.

-
20. Майороші М. А. Митрополит Андрей Шептицький і Закарпаття. *Науковий вісник Ужгородського університету*. Серія Історія. 2012. Випуск 28. С. 18-27.
  21. Марунчак М. В сорок-річчя смерти єп. Діонісія Няраді (1940-1980). *Свобода*. Український щоденник. 1980. Ч. 90. 19 квітня.
  22. Митрополит Андрей Шептицький. Документи і Матеріали. 1899-1944. Т. IV. Спільні Пастирські послання. 1905-1944. Львів: Фондація «Андрей»; Видавничий відділ «Артос», 2013. 1194 с.
  23. Митрополит Андрей Шептицький. Життя і Діяльність. Церква і церковна єдність. Документи і Матеріали. 1899-1944. Т. I. Львів: Монастир Монахів Студійського Уставу; Видавничий Відділ «Свічадо», 1995. 524 с.
  24. Митрополит Андрей Шептицький: Життя і Діяльність. Документи і Матеріали. Т. II. Церква і суспільне питання. Книга 2. Листування / За редакцією Андрія Кравчука. Львів: Видавництво Отців Василіян «Місіонер», 1999. 1096 с.
  25. Нариси історії Закарпаття. Т. II (1918-1945) / Відповідальний редактор І. Гранчак. Ужгород: Закарпаття, 1995. 663 с.
  26. Пекар А. Мукачівська єпархія і Галицька митрополія. *Українські Карпати*. Матеріали Міжнародної наукової конференції «Українські Карпати: етнос, історія, культура». Ужгород, 1993. С. 398-406.
  27. Пекар А. Нариси історії церкви Закарпаття. Т. I. Рим, 1967.
  28. Пекар А. Нариси історії церкви Закарпаття. Т. II. Рим – Львів, 1997. 492 с.
  29. Поп И. Энциклопедия Подкарпатской Руси. Ужгород, 2006. 412 с.
  30. Рамач Я. Участь Галицької митрополії і Крижевецької єпархії у Велеградських конгресах у першій половині ХХ ст. *Проблеми слов'янознавства*. 2017. Випуск 66. С. 81-92.
  31. Сергійчук В. Українські державники: Митрополит Андрей Шептицький. Вишгород: ПП Сергійчук М. І., 2015. 440 с.
  32. Сліпий Йосиф. Спомини / ред. Іван Дацько, Марія Горяча, видання 3-тє, виправлене й доповнене. Львів – Рим: Видавництво УКУ, 2017. 632 с.
  33. Стерчо П. Карпато-Українська держава: До історії визвольної боротьби карпатських українців у 1919-1939 роках. Торонто: Наукове товариство ім. Т. Шевченка, 1965. 288 с.
  34. Шандор В. Закарпаття. Історично правний нарис від ІХ ст. до 1920. Нью-Йорк: Карпатський Союз, 1992. 592 с.
-

-
35. Шандор В. Спомини. Т. 2. Карпатська Україна. 1939-1945. Ужгород: МПП «Гражда», 2000. 245 с.
  36. Шандор В. Спомини. Т. I. Карпатська Україна. 1938-1939. Ужгород: МПП «Гражда»; Карпатський Союз, 1996. 388 с.
  37. Штефан А. Августин Волошин Президент Карпатської України. Спомини. Торонто: Карпатський дослідний центр, 1977. 209 с.
  38. Штефан А. За правду і волю: Спомини і дещо з історії Карпатської України. Книга перша. Торонто: Карпатський дослідний центр, 1973. 384 с.
  39. M. M. Vehesh, M. M. Palinchak, V. V. Marchuk, Ye. B. Kish etc. Metropolitan Andrey Sheptytsky and the Greek Catholic Church in Eastern Galicia and Transcarpathia : collective monograph / M. M. Vehesh, M. M. Palinchak, V. V. Marchuk, Ye. B. Kish etc. Lviv-Toruń: Liha-Pres, 2019. 212 p.

REFERENCES

Arkhivy ta materialy periodyky

1. Tsentralnyi Arkhiv Mynysterstva Hosudarstvennoi Bezopasnosti Rossyiskoi Federatsyy (Moskva). N – 17681. L. 27-29.
2. Nova svoboda. 1938
3. Nova svoboda. 1939
4. Novyi chas. 1939
5. Svoboda. 1922
6. Svoboda. 1927

Monohrafii, broshury, statti

7. Avhustyn Voloshyn. Tvory. (1996). Uzhhorod [in Ukrainian].
8. Benko, N. (1997). Mizhkonfesiini vidnosyny na Zakarpatti v politychnykh podiiakh 1938-1949 rr. Naukovyi zbirnyk Zakarpatskoho kraieznavchoho muzeiu. Vypusk II. Uzhhorod [in Ukrainian].
9. Borzhava, Yu. Vid Uhorskoï Rusy do Karpatskoï Ukrainy. Filadelfiia: Vydavnytstvo «Karpatskyi holos» [in Ukrainian].
10. Vehesh, M. (1993). Karpatska Ukraina (1938-1939): sotsialno-ekonomichnyi i politychnyi rozvytok. Uzhhorod [in Ukrainian].

11. Vehesh, M. M. (1996). Andrei Sheptytskyi. Vcheni, pysmennyky i politychni diiachy pro Ukrainu (Zbirnyk naukovykh prats). Vypusk druhyi. Uzhhorod [in Ukrainian].
12. Havrosh, O. (2010). Dionizii Niaradi (1874-1940). Karpatska Ukraina: Dokumenty i materialy. Khronika podii. Personalii: U dvokh tomakh. Tom 2. Karpatska Ukraina. Khronika podii. Personalii. Uzhhorod: PRAT «Vydavnytstvo «Zakarpattia» [in Ukrainian].
13. Hrendzha-Donskyi, V. (1989). Publitsystyka. Tvory Vasylia Hrendzhi-Donskoho. T. IX. Vashynhton [in Ukrainian].
14. Danylets, Yu. V. (2017). Dokumenty apostolskoho administratora Priashivskoi yeparkhii, yepyskopa Dionisiia Niaradi na temu pravoslavnoho rukhu (na materialakh arkhivu v Koshitsiakh). Historia Radu bazilianov sv. Yozafata. Presov [in Ukrainian].
15. Dovhanych, O. D., Troian, M. V., Pashkui, Z. A. (1990). Zakarpattia v roky viiny. Uzhhorod [in Ukrainian].
16. Korolevskyi, K. (2016). Mytropolyt Andrei Sheptytskyi (1865-1944) / Vydannia 2-he, vypravlene. Lviv: Svichado [in Ukrainian].
17. Kushchynskyi, A. (1981). Zakarpattia v borotbi (Spohad). Buenos-Aires: Vydavnytstvo Yuliiiana Serediuka [in Ukrainian].
18. Likhtei, I. (1995). Yepyskop Dionisii Niaradi i Karpatska Ukraina (lystopad 1938-berezen 1939). Dzvony. № 3 [in Ukrainian].
19. Mahochii, P. R. (1994). Formuvannia natsionalnoi samosvidomosti: Pidkarpatska Rus (1848-1948). Uzhhorod [in Ukrainian].
20. Maioroshi, M. A. (2012). Mytropolyt Andrei Sheptytskyi i Zakarpattia. Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Serii Istorii. Vypusk 28. [in Ukrainian].
21. Marunchak, M. (1980). V sorok-richchia smerty yep. Dionisiia Niaradi (1940-1980). Svoboda. Ukrainskyi shchodennyk. Ch. 90. 19 kvitnia. [in Ukrainian].
22. Mytropolyt Andrei Sheptytskyi. Dokumenty i Materialy. 1899-1944. (2013). T. IV. Spilni Pastyrski poslannia. 1905-1944. Lviv: Fundatsiia «Andrei»; Vydavnychi viddil «Artos» [in Ukrainian].
23. Mytropolyt Andrei Sheptytskyi. Zhyttia i Diialnist. Tserkva i tserkovna yednist. Dokumenty i Materialy. 1899-1944. (1995). T. I. Lviv: Monastyr Monakhiv Studiiskoho Ustavu; Vydavnychi Viddil «Svichado» [in Ukrainian].
24. Mytropolyt Andrei Sheptytskyi: Zhyttia i Diialnist. Dokumenty i Materiialy. (1999). T. II. Tserkva i suspilne pytannia. Knyha 2. Lystuvannia / Za redaktsiieiu Andriia Kravchuka. Lviv: Vydavnytstvo Ottziv Vasylilian «Misioner» [in Ukrainian].

-
25. Narisy istorii Zakarpattia. (1995). T. II (1918-1945) / Vidpovidalnyi redaktor I. Hbranchak. Uzhhorod: Zakarpattia [in Ukrainian].
  26. Pekar, A. (1993). Mukachivska yeparkhiia i Halytska mytropoliia. Ukrainski Karpaty. Materialy Mizhnarodnoi naukovoï konferentsii «Ukrainski Karpaty: etnos, istoriia, kultura». Uzhhorod [in Ukrainian].
  27. Pekar, A. (1967). Narisy istorii tserkvy Zakarpattia. T. I. Rym [in Ukrainian].
  28. Pekar, A. (1997). Narisy istorii tserkvy Zakarpattia. T. II. Rym – Lviv [in Ukrainian].
  29. Pop, Y. (2006). Ęntsyklopedyia Podkarpatskoi Rusy. Uzhhorod [in Ukrainian].
  30. Ramach, Ya. (2017). Uchast Halytskoi mytropolii i Kryzhevetskoï yeparkhii u Velehradskykh konhresakh u pershii polovyni XX st. Problemy slovianoznavstva. Vypusk 66. [in Ukrainian].
  31. Serhiichuk, V. (2015). Ukrainski derzhavnyky: Mytropolyt Andrei Sheptytskyi. Vyshhorod: PP Serhiichuk M. I. [in Ukrainian].
  32. Slipyi, Yosyf. (2017). Spomyny / red. Ivan Datsko, Mariia Horiacha, vydannia 3-tie, vypravlene y dopovnene. Lviv – Rym: Vydavnytstvo UKU [in Ukrainian].
  33. Stercho, P. (1965). Karpato-Ukrainska derzhava: Do istorii vyzvolnoi borotby karpatskykh ukraintsiv u 1919-1939 rokakh. Toronto: Naukove tovarystvo im. T. Shevchenka [in Ukrainian].
  34. Shandor, V. (1992). Zakarpattia. Istorychno pravnyi narys vid IX st. do 1920. Niu-York: Karpatskyi Soiuz [in Ukrainian].
  35. Shandor, V. (2000). Spomyny. T. 2. Karpatska Ukraina. 1939-1945. Uzhhorod: MPP «Hrazhda» [in Ukrainian].
  36. Shandor, V. Spomyny. (1996). T. I. Karpatska Ukraina. 1938-1939. Uzhhorod: MPP «Hrazhda»; Karpatskyi Soiuz [in Ukrainian].
  37. Shtefan, A. (1977). Avhustyn Voloshyn Prezydent Karpatskoi Ukrainy. Spomyny. Toronto: Karpatskyi doslidnyi tseñtr [in Ukrainian].
  38. Shtefan, A. (1973). Za pravdu i voliu: Spomyny i deshcho z istorii Karpatskoi Ukrainy. Knyha persha. Toronto: Karpatskyi doslidnyi tseñtr [in Ukrainian].
  39. M. M. Vehesh, M. M. Palinchak, V. V. Marchuk, Ye. B. Kish etc. Metropolitan Andrey Sheptytsky and the Greek Catholic Church in Eastern Galicia and Transcarpathia : collective monograph / M. M. Vehesh, M. M. Palinchak, V. V. Marchuk, Ye. B. Kish etc. – Lviv-Toruń: Liha-Pres, 2019. 212 p.
-

Аннотация. В статье, на основании архивных и опубликованных документов, воспоминаниях современников и значительном количестве научной литературы, делается попытка исследовать взаимоотношения между Галицким митрополитом Андреем Шептицким, Апостольским администратором Закарпатья Дионисием Няради и президентом Карпатской Украины Августином Волошином. Значительное место отводится событиям, которые происходили в Закарпатье в конце 30-х годов, когда многолетняя борьба закарпатских украинцев закончилась завоеванием автономных прав в составе Чехословакии, а затем провозглашением независимости. Авторы также акцентируют на политических взаимоотношениях А. Шептицкого и А. Волошина после трагедии Карпатской Украины.

Ключевые слова: Греко-Католическая церковь, митрополит, Карпатская Украина, Восточная Галичина, священники, монастыри, епископы, независимость.